

परिशिष्ट " अ "

=====

प्रा.कृष्णात नारायण सांगले,
वसंतराव नाईक शिक्षणशास्त्र
महाविद्यालय, दसरा चौक,
कोल्हापूर.

दिनांक :

श्री./श्रीमती रा.रा. - - - - -
- - - - -
- - - - -

स.न.वि.वि.

मी, शिवाजी विद्यापीठाच्या शिक्षणशास्त्र विभागात " एम्.फिल् " या पदवीचा अभ्यास करत आहे. सदर पदवीच्या अंशतः परिपूर्तीसाठी एखाद्या शैक्षणिक समस्येवर संशोधन करावे लागते. मी संशोधनासाठी पुढील समस्या निवडली आहे.

" प्राथमिक स्तरावरील मराठीच्या पाठ्यपुस्तकांच्या अध्यापनाचा मूल्यशिक्षणाच्या संदर्भात चिकित्सक अभ्यास "

मी, हे संशोधन कार्य डॉ.रा.भा.देवस्थळी, प्रपाठक, शिक्षणशास्त्र विभाग, शिवाजी विद्यापीठ, कोल्हापूर यांच्या मार्गदर्शनाखाली करत आहे.

संशोधनासाठी लागणारी माहिती गोळा करण्याच्या हेतूने मी एक प्रश्नावली तयार केलेली आहे. आपल्या मराठी विषयाच्या अध्यापनाच्या ज्ञानाचा व अनुभवाचा माझ्या संशोधनासाठी लाभ व्हावा या इच्छेने ही प्रश्नावली भरून देऊन उपकृत करावे ही विनंती.

मी आपल्याला असे आश्वासन देतो की, आपण देऊ केलेली माहिती सर्वस्वी गुप्त राखण्यात येऊन तिचा केवळ संशोधन कार्यासाठीच उपयोग करण्यात येईल.

आपल्या सहकार्याबद्दल धन्यवाद.

आपला कृपाभिलाषी,

सही/-

(कृ.ना. सांगले)

सोबत : प्रश्नावली जोडलेली आहे.
====

शिक्षकांसाठी प्रश्नावली
=====

संशोधन विषय :

- * प्राथमिक स्तरावरील मराठीच्या पाठ्यपुस्तकांच्या अध्यापनाचा मूल्य शिक्षणाच्या संदर्भात चिकित्सात्मक अभ्यास *

प्रश्नावली भरण्याविषयी सूचना :

- १) कांही प्रश्नांच्या पुढे " होय - नाही " असे पर्याय दिलेले आहेत. आपल्याला योग्य वाटेल तो पर्याय ठेवून नको असेल त्यावर आडवी रेष मारावी.
- २) कांही प्रश्नांच्या ठिकाणी कारणे दिलेली आहेत. आपल्याला योग्य वाटेल त्या कारणापुढे " बरोबर " (✓) अशी खूण करावी.
- ३) दिलेली कारणे, विधाने यांच्या व्यतिरिक्त अधिक कारणे, विधाने किंवा माहिती द्यावयाची असल्यास ती त्या त्या प्रश्नाखाली मोकळ्या सोडलेल्या जागेत थोडक्यात द्यावी.

■00-00-00-00-00-00-00-00-

- (१) शिक्षकाचे नांव : - - - - -
- (२) शैक्षणिक पात्रता : - - - - -
- (३) शाळेचे नांव व पत्ता : - - - - -
- (४) अध्यापनाचा एकूण अनुभव : - - - - - वर्षे
- (५) मराठी विषय शिकवण्याचा अनुभव - - - - - वर्षे
- (६) प्रश्नावलीसोबत पाठांची नावे व त्यांच्यापुढे त्यातून प्रतिबिंबित होणारी मूल्ये दिलेली आहेत, दिलेल्या मूल्यांव्यतिरिक्त आपली कांही मूल्ये प्रतिबिंबित होत असतील तर ती त्या त्या पाठापुढे लिहावीत.

- (७) मराठीच्या पाठ्यपुस्तकांचे अध्यापन करताना पाठांमधून प्रतिबिंबित होणारी मूल्ये विद्यार्थ्यांमध्ये जाणीवपूर्वक संक्रमित केली जातात काय ? होय-नाही.
- (८) उत्तर होय असेल तर ती मूल्ये कशाप्रकारे संक्रमित केली जातात ?

- (९) उत्तर नाही असेल तर पुढीलपैकी कोणती कारणे संभवतात ?
- अ) परीक्षा पध्दतीत मूल्यांवर प्रश्न नाही त्यामुळे अध्यापन ()
 नाही.
- ब) मूल्ये शिकवण्यावर भर दिल्यास अभ्यासक्रम पूर्ण होणार ()
 नाही.
- क) मूल्ये संक्रमित करणे हे शिक्षणाचे उद्दिष्ट नव्हे. ()
- ड) दैनंदिन व्यवहारात मूल्यांचा उपयोग होत नाही. ()
- इ) या व्यतिरिक्त आणखी कांही कारणे असल्यास खालील
 मोक्या जागेत नमूद करावीत.

- (१०) आपण संक्रमित करू इच्छिणारी मूल्ये विद्यार्थ्यांमध्ये किती प्रमाणात संक्रमित होतात ?
- अ) फार मोठ्या प्रमाणात संक्रमित होतात. ()
- ब) मोठ्या प्रमाणात संक्रमित होतात. ()
- क) अल्प प्रमाणात संक्रमित होतात. ()
- ड) अल्प प्रमाणात संक्रमित होतात. ()
- इ) अजिबात संक्रमित होत नाहीत. ()

(११) विद्यार्थ्यांमध्ये ही मूल्ये संक्रमित होत नसतील तर त्याची कोणती कारणे संभवतात ?

(१२) पाठ्यपुस्तकातून प्रतिबिंबित होणारी मूल्ये विद्यार्थ्यांमध्ये चांगल्या त-हेने संक्रमित होण्यासाठी काय केले पाहिजे ?

(१३) पाठ्यपुस्तकातील मूल्ये संक्रमित होण्याच्यादृष्टीने कांही अभ्यासपूरक कार्यक्रम योजता काय ?

होय-नाही.

(१४) उत्तर होय असल्यास आपण योजत असलेल्या उपक्रमाची व त्यातून बिंबवू इच्छित असलेल्या मूल्यांची त्यांच्या समोर खालील मोक्या जागी नोंद करावी. उदा. १) राष्ट्रीय सण साजरे करणे - देशाभिमान.
 २) धोरांच्या जयंत्या, पुण्यतिथ्या साज-या करणे - धोरांबद्दल आदर.

(१५) या उपक्रमांखेरीज आपली कोणते उपक्रम आयोजित करता येतील ?

(१६) मूल्य शिक्षणाच्या संदर्भात एखाद्या कृत्सिन्वास वा शिबिरास आपण उपस्थित राहिला आहात काय ?

होय-नाही.

(१७) असल्यास कृत्तिसत्राचे / शिबिराचे नाव :

(१८) कृत्तिसत्र / शिबिर कोणी आयोजित केले होते ?

(१९) कृत्तिसत्र / शिबिराचा कालावधी ?

(२०) कृत्तिसत्र / शिबिरामध्ये नेमके कोणते प्रशिक्षण देण्यात आले ?

(२१) मूल्यशिक्षणाच्या परिणामकारक अध्यापनाच्या दृष्टीने कृत्तिसत्र/शिबिर परिणामकारक नसल्यास ते अधिक परिणामकारक होण्याच्या दृष्टीने आपण कोणत्या सूचना करू इच्छिता ?

(२२) मूल्यशिक्षणाच्या परिणामकारक अध्यापनाच्या दृष्टीने कृत्तिसत्र/शिबिर

(२२) मूल्ये संक्रमित झाली आहेत की नाही याचे मूल्यमापन करावे काय ?

होय-नाही.

(२३) वरील प्रश्नाचे उत्तर नाही असेल तर, त्याची कारणे कोणती ?

(२४) मूल्ये किती प्रमाणात रुजूली आहेत याचे मूल्यमापन करता येईल काय ? होय-नाही.

(२५) उत्तर " होय " असल्यास कशाप्रकारे मूल्यमापन करता येईल ते खाली नमूद करावे.

(२६) प्रस्तुत संशोधनाच्या संदर्भात वर विचारण्यात न आलेली तथापि प्रस्तुत संशोधनास उपयुक्त ठरेल अशी कांही माहिती द्यावयाची असल्यास ती येथे खाली द्यावी.

धन्यवाद.

= 0 = 0 = 0 = 0 = 0 =

परिशिष्ट " ब "

=====

प्रश्नावलीला प्रतिसाद देणारे शिक्षक आणि त्यांच्या शाळा.

अ.नं.	शिक्षकाचे नांव	शाळेचे नाव
१०.	श्री. आनंदा यशवंत कुंभार	प्रिन्स शिवाजी विद्यालय,
२०.	श्री. पिराजी दादोबा उलपे	का।। बावडा, शाळा नं.१८
३०.	श्री. रघुनाथ बाबुराव लोट्टे	---"---
४०.	श्री. दत्तात्रय गोपाळ गुरव	---"---
५०.	श्री. बंडोपंत चंद्ररुप्पा दळवी	प्रायव्हेट मराठी रजि.स्कूल
६०.	श्रीमती प्रतिभा श्रीराम वेलहाळ	शनि. ब्रॅन्च
७०.	श्रीमती सुशिला लक्ष्मण जोशी	---"---
८०.	श्रीमती वीणा विजय जोशी	---"---
९०.	" सुवर्णा मोहनराव भोसले	बं.बाळासाहेब खर्डेकर विद्यामंदिर
१००.	श्री. घनःशाम नारायण इनामदार	शुक्रवारपेठ,
११०.	" लहे शिवाजी रामचंद्र	---"---
१२०.	" पुरेकर महादेव ज्ञानदेव	---"---
१३०.	श्रीमती प्रभा बाळकृष्ण खाडीलकर	रा.ना.सामाणी विद्यालय
१४०.	" सुलभा तुकाराम कांबळे	---"---
१५०.	" वसुमती पांडूरंग जोशी	---"---
१६०.	" आशा आनंत कुलकर्णी	---"---
१७०.	" आशा आनंतराव पोवार	शाहीर भाऊसो पाटील विद्यामंदिर
१८०.	" मालुताई ज्ञानदेव गायकवाड	शाळा नं.१
१९०.	" रत्नप्रभा अरविंद सूर्यवंशी	---"---
२००.	श्री. पांडूरंग बापू पोवार	---"---

अ.नं.	शिक्षकाचे नांव	शाळेचे नांव
२१.	सौ. सविता सुधाकर अंबपकर	प्रायव्हेट मराठी स्कूल, शुक्रवारपेठ
२२.	" रेखा दत्तात्रय जाधव	---"
२३.	" सुमन बाबुराव शेतवाळ	---"
२४.	" वसुंधरा वसंतराव पारगांवकर	न्यू सिध्देश्वर प्रासादिक विद्यालय,
२५.	श्री. विलास पांडूरंग पाटील	---"
२६.	" उत्तम कृष्णा सातार्डेकर	नागोजीराव पाटणकर हायस्कूल
२७.	" बाबासो शंकरराव पाटील	मराठी शाळा.
२८.	सौ. आशा आनंदराव सुतार	---"
२९.	" गायत्री गोपाळ कुलकर्णी	---"
३०.	श्री. इमाम अब्दुल शेख	अवधूत विद्यालय
३१.	सौ. शकुंतला बापूसो गाट	---"
३२.	कु. निगार विनामउद्दीन शेख	---"
३३.	सौ. जरीना रमजान महात	---"
३४.	श्री. रामचंद्र राऊ देसाई	लक्ष्मी विद्यालय
३५.	सौ. सुप्रिया प. जिल्हेदार	---"
३६.	" शिल्पा शरद कुलकर्णी	---"
३७.	श्री. आनंदा शंकर पाटील	---"
३८.	श्री. शिवाजी महादेव थोरवत	नागोजीराव पाटणकर विद्यालय
३९.	सौ. निर्मला आनंदराव पाटील	---"
४०.	सौ. चारुशिला चंद्रकांत देशपांडे	---"
४१.	सौ. विजया महादेव चव्हाण	---"
४२.	श्री. पाटील बाजीराव यशवंत	श्री. शाहू प्राथमिक विद्यालय,
४३.	" मुल्लाणी निजामउद्दीन रसूलसो	---"
४४.	सौ. धनवडे जयश्री शशिकांत	---"
४५.	सौ. काळे लता शामराव	---"

अ.नं.	शिक्षकाचे नांव	शाळेचे नांव
४६.	सौ. सुखदा यशवंत चिंचलकर	पद्माराजे विद्यालय मुलींची शाळा
४७.	" सुनंदा सुरेश जांभळीकर	-"-
४८.	" आशालता आ. कामत	-"-
४९.	" पुष्पा बाबुराव कांबळे	-"-
५०.	सौ. मालती गणपती कुंभार	म.फुले विद्यामंदिर, फुलेवाडी
५१.	" शकुंतला रंगराव चव्हाण	-"-
५२.	श्री. भिमराव दत्तात्रय पाटील	-"-
५३.	सौ. अनुपमा शरद पाटील	-"-
५४.	श्री. रघुनाथ बाबूराव निर्मळ	दत्ताजीराव शेळके विद्यामंदिर,
५५.	" शंकर बाबू डोंगरे	मिरजकर तिकटी
५६.	" समाउल्ला हनिफसो मुजावर	-"-
५७.	" सदाशिव तुकाराम जगताप	-"-
५८.	सौ. सिंधु रामचंद्र मुळीक	छ.महाराणी ताराबाई
५९.	श्री. शांताराम बापूसो साळोखे	विद्यामंदिर.
६०.	श्री. राजाराम आप्पाजी कांबळे	-"-
६१.	" विलास श्रावण कांबळे	-"-
६२.	श्री. श्रीशैल महालिंग स्वामी	आण्णाभाऊ साठे विद्यामंदिर
६३.	" ज्ञानदेव हरी मोळे	-"-
६४.	" रामचंद्र सिताराम कोकाटे	-"-
६५.	" संतराम विठ्ठल सावंत	-"-
६६.	सौ. कारेकर चंद्रकला चंद्रकांत	दौलतराव भोसले विद्यामंदिर
६७.	" नामदार हेमलता घनःशाम	-"-
६८.	" शिदि सुशिला बाबुराव	-"-

अ.नं.	शिक्षकाचे नांव	शाळेचे नांव
६९.	सौ. राजत उषा श्रीकांत	दौलतराव भोसले विद्यालयमंदिर
७०.	" दिडे शालीनी शामराव	अहिल्याबाई गर्ल्स स्कूल
७१.	" निर्मला वसंतराव भोसले	-"-
७२.	" प्रभावती महारुद्र ओझडे	-"-
७३.	" सुशिला शांतीनाथ चौगले	-"-
७४.	श्रीमती कांचन शामराव उपाध्ये	रंगराव साबुडे, विद्यामंदिर,
७५.	सौ. कांचन वसंतराव भोसले	बिंदू चौक
७६.	श्री. अन्वर आप्पालाल मुजावर	-"-
७७.	श्री. कृष्णात केरबा खाडे	-"-
७८.	सौ. सरोजीनी आप्पासो चौगले	नेहरु कन्या शाळा
७९.	श्री. हरिभाऊ नाना जाधव	-"-
८०.	सौ. सुमन आत्माराम शेजाळे	-"-
८१.	सौ. राधाबाई विष्णू माने	-"-
८२.	सौ. विमल नारायण हुकिरे	हरिहर विद्यालय, लक्ष्मीपुरी
८३.	" भाग्यलक्ष्मी नंदकुमार हिरेमठ	-"-
८४.	श्री. श्रीपती मारुती येजरे	-"-
८५.	सौ. उमा शंकर मेहंदळे	-"-
८६.	श्री. बाळकृष्ण विरुपाक्ष भिट्टे	शेठ रुईया विद्यामंदिर
८७.	" आनंदराव गोविंदराव मोरे	-"-
८८.	सौ. निर्मला दिगंबर सावंत	-"-
८९.	श्री. नूरमहंमद बाबालाल मुल्ला	-"-
९०.	सौ. आक्के शारदा गजानन	म्यु. शेलाजी वनाजी विद्यालय,
९१.	" सरोजिनी बाबूराव महाडीक	-"-
९२.	श्री. शंकरराव धोंडीराम धुमाळ	-"-

अ.नं.	शिक्षकाचे नांव	शाळेचे नांव
९३.	सौ. पुष्पावती पांडूरंग कोळी	म्यु.शेलाजी वनाजी विद्यालय,
९४.	श्री. हिंदुराव ज्ञानदेव भेंगाणे	शेलाजी वनाजी संघवी विद्यालय
९५.	सौ. शरमू रघुनाथ डिंगणकर	(प्रायव्हेट हायस्कूल)
९६.	" विजया बंडोपंत मुजूमदार	-"-
९७.	श्री. गजानन सदाशिव जोशी	-"-
९८.	कु. चंद्रकला विठ्ठल मांगलेकर	-"-
९९.	सौ. उज्वला गजानन रानडे	कर्मवीर वि.रा.शिदि विद्यालय,
१००.	सौ. सरस्वती दिनानाथ पागे	लक्ष्मतीर्थ वसाहत, कोल्हापूर.
१०१.	कु. वंदना अनंत पाटील	-"-
१०२.	श्री. कुंडलिक बाबूराव चावरेकर	-"-
१०३.	सौ. सुजाता सुधाकर पारिसवाडकर	शुगर फॅक्टरी शाळा, काा बावडा
१०४.	सौ. विमल राजाराम गोरे	-"-
१०५.	श्री. चंदर काशीनाथ निकाडे	-"-
१०६.	सौ. प्रतिभा प्रमोद तासे	-"-
एकूण १०६ शिक्षक		

परिशिष्ट " क "

=====

मुलाखत घेतलेल्या शिक्षकांच्या नावाची यादी

अ.नं.	शिक्षकाचे नाव	शाळेचे नाव
१.	श्री. संतराम विठ्ठल सावंत	गणेश विद्यालय, का॥ बावडा
२.	" दत्तात्रय गोपाळ गुरव	प्रि.शिवाजी विद्यालय, का॥ बावडा
३.	" बाबूराव तुकाराम पाटील	वि.मं. भाले, ता. पन्हाळा
४.	" सदाशिव कृष्णा पाटील	-"-
५.	" बंडोपंत चंद्राप्या दळवी	प्रायव्हेट रजि.मराठी स्कूल
६.	सौ. मनोरमा निशिकांत गुरव	गणेश विद्यालय, का॥ बावडा.
७.	सौ. मंगल अरविंद गुरव	न्यू हायस्कूल मराठी शाखा
८.	श्री. उत्तम कृष्णा साताईकर	नागोजीराव पाटणकर हायस्कूल मराठी शाखा
९.	श्री. ज्ञानदेव हरी मोळे	पद्माराजे विद्यालय मुलींची शाखा
१०.	श्री. काकासोा श्रीपती जाधव	वि.मं. वाडीरत्नागिरी
११.	श्री. वसंत हरी माळी	-"-
१२.	श्री. सुभाष सिद्राम वाळे	न्यू हायस्कूल, मराठी शाखा
१३.	श्री. यशवंत दत्तात्रय तांदळे	भाऊसोा पाटील विद्यामंदिर
१४.	श्री. रामचंद्र गणू सावंत	कर्मवीर वि.रा.शिदि विद्यालय,
१५.	सौ. छाया शिवाजी पाटील	-"-
१६.	" सुवर्णा मोहनराव भोसले	बाळासोा खर्डेकर विद्यामंदिर
१७.	" वीणा विजय जोशी	प्रायव्हेट मराठी रजि.स्कूल बॅन्च
१८.	" रत्नप्रभा अरविंद सुर्यवंशी	शाहीर भाऊसोा पाटील वि.मं.

अ.नं.	शिक्षकाचे नांव	शाळेचे नांव
१९.	सौ. रेखा दत्तात्रय जाधव	प्रायव्हेट मराठी रजि. स्कूल, शुक्रवार पेठ
२०.	सौ. आशा आनंदराव सुतार	नागोजीराव पाटणकर हायस्कूल मराठी शाखा.

मुलाखतीमध्ये शिक्षकांना विचारलेले प्रश्न पुढील मुद्द्यांना अनुसरून विचारलेले होते.

- (१) पाठातून प्रतिबिंबित होणारी मूल्ये.
- (२) मूल्ये संक्रमित होण्यासाठी शिक्षकांनी केलेले प्रयत्न.
- (३) मूल्यांच्या संक्रमणाचे मूल्यमापन.
- (४) मूल्य संक्रमणासंबंधी कांही उपयुक्त सूचना.

= 0 = 0 = 0 = 0 = 0 =

परिशिष्ट " उ "

=====

पाठांचे निरीक्षण केलेल्या शिक्षकांची यादी

अ.नं.	शिक्षकाचे नाव व शाळेचे नांव	घेतलेल्या पाठाचे नांव	निरीक्षणाची तारीख व वेळ
१.	श्री.बंडोपंत चंद्राप्पा दळवी प्रायव्हेट मराठी रजि.स्कूल शनि. ब्रॅंच.	रक्तदान नव्हे जीवदान इयत्ता ४ थी	५.१.९० दु.१२.४० ते १.२०
२.	श्री.दत्तात्रय गोपाळ गुरव प्रिन्स शिवाजी विद्यालय, क ११ बावडा	पुस्तकांच्या सहवासात इयत्ता ४ थी	६.१.९० सकाळी ९.१० ते ९.४५
३.	श्री.उत्तम कृष्णा सातार्डेकर नागोजीराव पाटणकर हायस्कूल मराठी शाखा	सर्वस्वाचा त्याग इयत्ता ४ थी	८.१.९० सकाळी ११.४० ते १२.३०
४.	श्री.संतराम विठ्ठल सारवंत गणेश विद्यालय, क ११ बावडा	मोठे मन इयत्ता ३ री	९.१.९० सकाळी ११.४० ते १२.३०
५.	सौ.सरस्वती दत्तात्रय गुरव शुगर फॅक्टरी शाळा	गांव तिथ गोबर गॅस इयत्ता ३ री	९.१.९० दुपारी १.२० ते २.००
६.	सौ.आशालता आ. कामत पद्माराजे विद्यालय मुलींचीशाळा	सेनापती बाघट इयत्ता ३ री	१०.१.९० सकाळी ११.४० ते १२.३०
७.	सौ. सुनंदा सुरेश जांभळीकर पद्माराजे विद्यालय, मुलींचीशाळा	वाफेची शक्ती इयत्ता २ री	१०.१.९० सकाळी १२.४० ते १.२०

अ.नं.	शिक्षकाचे नांव व शाळेचे नांव	घेतलेल्या पाठाचे नांव	निरीक्षणाची तारीख व वेळ
८.	श्री.शिवाजी महादेव थोरवत नागोजीराव पाटणकर मराठी शाखा (इ.रेरी)	"एकीचे बळ"	११.१.९० सकाळी ११.४० ते १२.३०
९.	अशशा आनंदराव सुतार नागोजीराव पाटणकर मराठी शाखा (इ.२ री)	"पुरी हौस फिटली"	११.१.९० दुपारी १२.४० ते १.२०
१०.	पिराजी दादोबा उलपे प्रिन्स शिवाजी विद्यालय, कांबावडा (इ. २ री)	"अशी आमुची मुले"	६.१.९० सकाळी १०.०० ते १०.३५
११.	बाबासो शंकरराव पाटील नागोजीराव पाटणकर हाय.मराठी शाखा इ.२ री	"धाडसी फेत्तिसिटा"	८.१.९० दुपारी १२.४० ते १.२०
१२.	सौ.सुशिला लक्ष्मण जोशी प्रायव्हेट मराठी रजि.स्कूल शनि. ब्रॅन्च.	चल ग सई इयत्ता २ री	५.१.९० सकाळी ११.४० ते १२.३०

वरील पाठांचे निरीक्षण पुढील मुद्यांच्या संदर्भात केलेले आहे.

- (१) पाठाचा आशय.
- (२) पाठातून प्रतिबिंबित होणारी मूल्ये.
- (३) ती मूल्ये विद्यार्थ्यांत संक्रमित होण्यासाठी शिक्षकांनी केलेले प्रयत्न.

= 0 = 0 = 0 = 0 = 0 =

परिशिष्ट " इ "

=====

इयत्ता १ ली बालभारतीच्या मराठी विषयाच्या
पाठ्यपुस्तकातून प्रतिबिंबित होणारी मूल्ये

पाठ क्रमांक	पाठाचे नांव	प्रतिबिंबित होणारी मूल्ये	नवीन सुचवलेली मूल्ये
१०	घर	परिसर ओळख	--
६०	अंगण	परिसर ओळख	--
१७०	पाऊस आला	निसर्गातील मुक्त आनंद	मनोरंजन
२२०	झाडे लावू या	दयाबुद्धी, सहानुभूती प्रेम	झाडाची जोपासना
२५०	चौकातला हौद	सफाई, स्वच्छता	सहकार्य
२९०	पोपट	जिव्हाळा, आपुलकी, प्रेम	प्राणी, पक्षी जीवन ओळख, स्वातंत्र्य प्रिती.
३००	फुगेवाला	निरीक्षण शक्ती वाढवणे	रंग ओळख, आकार
३९०	घडयाळबाबा	वेळेचे महत्व	मनोरंजन, दान शरीरपणा

परिशिष्ट " फ "

=====

इयत्ता २ रीच्या " बालभारती " पाठ्यपुस्तकातील
पाठांमधून प्रतिबिंबित होणारी मूल्ये

पाठ क्रमांक	पाठाचे नांव	प्रतिबिंबित होणारी मूल्ये	सुचविलेली मूल्ये
१०	शाळेचा पहिला दिवस	सहका-याबद्दल प्रेम	बंधुभाव
२०	आनंदाने गाऊ या	निसर्ग प्रेम	आनंदप्राप्ती
३०	आमचे सोबती	भूतदया	प्राणी, पक्षी परिचय
४०	हुषार कावळा	प्रसंगावधान	युक्ती श्रेष्ठ
५०	ईंजिनदादा	वाहनाबद्दल प्रेम यंत्रगुणाबद्दल आवड	वैज्ञानिक दृष्टिकोन
६०	माकडाचे घर	स्वावलंबन, उद्योगप्रियता, स्वयंशिस्त, कार्यतत्परता	कष्टाचे महत्व
७०	मला शाबासकी नको	प्रामाणिकपणा, धैर्य, सत्याची आवड, सचोटी, राष्ट्रीय नेत्याबद्दल आदर	खरे बोलणे.
८०	सांग ना आई	चौकसवृत्ती, जिज्ञासा	---
९०	मित्रप्रेम	शेजारधर्म, मित्रप्रेम, बंधुभाव	---
१००	एकाचे तरी कोणाचे	समतोल विचार, सारासार विचार	मनोरंजन
११०	विदूषक	निर्भेक आनंद, विनोद	--
१२०	गोगलबाई बारशाला जातात	कल्पनाशक्ती विकास, घरगुती समारंभ, शिष्टाचार	संस्कृती परिचय

पाठ क्रमांक	पाठाचे नांव	प्रतिबिंबित होणारी मूल्ये	सुचवलेली मूल्ये
१३०	माझा खाऊ मला द्या	स्वच्छता	श्रमदान
१४०	पाहुणे	घरगुती समारंभ	--
१५०	आईस पत्र	कौटुंबिक, सामाजिक शिष्टाचार	थोरांबद्दल आवड
१६०	सुगीचे दिवस	ग्रामीण जीवन परिचय	निसर्गाची माहिती
१७०	उघड पावसा	निसर्ग प्रेम	--
१८०	कुंभाराची कला	सामाजिक बांधिलकी, समाजोपयोगी कार्य (व्यवसाय आवड)	--
१९०	पुरी हौस फिटली	विनोदबुद्धी	चातुर्य, करमणूक
२००	चल ग सई	निसर्गप्रेम	प्राणी, पक्षी परिचय
२१०	एकीचे बळ	अन्यायाविरुद्ध प्रतिकार, एकता	सहकार्यवृत्ती
२२०	वाफेची शक्ती	विज्ञानाबद्दल आवड, वैज्ञानिक दृष्टिकोन, संशोधकाबद्दल आदर	संशोधनवृत्ती, शोधकवृत्ती
२३०	अशी आमुची मुले	बंधुभाव, जिव्हाळा, सहभावना	सहनशीलता, वनविहार
२४०	धाडसी फलिसिटा	संस्कृतग्रंथांना मदत करणे, शौर्य, साहस, राष्ट्रीय एकात्मता	प्रसंगावधान

पाठ क्रमांक	पाठाचे नाव	प्रतिबिंबित होणारी मूल्ये	सुचवलेली मूल्ये
२५.	हंस कोणाचा १	सहानुभूती	भूतदया, जीवदान
२६.	इच्छा	कल्पनाशक्ती विकसित करणे.	--
२७.	देह अपंग मन अभंग	अपंगाबद्दलप्रेम, सहानुभूती	--
२८.	कोणासाठी १ बाळासाठी	मातृप्रेम	धाडस
२९.	गाडगे बाबा	समाजसेवा, श्रमप्रतिष्ठा, वैयक्तिक स्वच्छता महत्त्व, अंधश्रद्धा निर्मूलन इ.	समाजसेवकांबद्दल आदर

परिशिष्ट " ग "

=====

इयत्ता ३ रीच्या "बालभारती" पाठ्यपुस्तकातील
पाठांमधून प्रतिबिंबित होणारी मूल्ये

पाठ क्रमांक	पाठाचे नांव	प्रतिबिंबित होणारी मूल्ये	या व्यतिरिक्त शिक्षकांनी सुचवलेली मूल्ये
१०	जंमाडी गंमत	कल्पनाशक्ती विकास	--
२०	तीन भावडे	स्वच्छता, टापटीप	प्रेम, आदर
३०	जिकडे तिकडे पाणीच पाणी	निसर्गप्रेम	पाण्याचे महत्त्व
४०	कहाणी पावसाची	वृक्षसंवर्धन	वृक्षारोपन महत्त्व
५०	तोडणे सोपे जोडणे अवघड	भूतदया	सहनशीलता
६०	शाहू महाराज	सामाजिक बांधिलकी, बंधुभाव	समाजसेवा
७०	झुले बाई झुला	निर्भेक आनंद	--
८०	मुलांची तक्रार	एकात्मता	--
९०	ईद मुबारक	सर्वधर्मसमभाव	--
१००	पाटातली वाट	निसर्गप्रेम	--
११०	चतुर बकरी	चातुर्य	आनंदप्राप्ती

पाठ क्रमांक	पाठाचे नाव	प्रतिबिंबित होणारी मूल्ये	या व्यतिरिक्त शिक्षकांनी सुचवलेली मूल्ये
१२०	जिद्द	उद्योगशिलता, चिकाटी, महत्वाकांक्षा	--
१३०	सौन्याची जांभळे	विज्ञाननिष्ठा	--
१४०	ते अमर हुतात्मे झाले	देशप्रेम, ध्येयनिष्ठा, स्वातंत्र्य प्रेम.	देशाभिमान
१५०	प्रकाश, प्रकाश	संक्टास धैर्याने सामोरे जाणे	--
१६०	आईचे पत्र	धोरांबद्दल आदर	--
१७०	वासुदेव	मानवता	परंपरांची माहिती
१८०	निशाण फडकले	सहकार, साहसीवृत्ती	शौर्य
१९०	सेनापती बापट	देशप्रेम, त्याग, चिंतन, सार्वजनिक स्वच्छता	देशभक्ती
२००	कळी	कल्पनाशक्ती व सौंदर्यदृष्टी वाढवणे	--
२१०	मोठे मन	त्याग, सहानुभूती, बंधुभाव औदार्य	दानशूर वृत्ती
२२०	चतुर बिरबल भाग १	चातुर्य	मनोरंजन, आनंद
२३०	— " — भाग २		
२४०	कोण मे बाई १	निसर्गसौंदर्य आस्वाद	--

पाठ क्रमांक	पाठाचे नाव	प्रतिबिंबित होणारी मूल्ये	या व्यतिरिक्त शिक्षकांनी सुचवलेली मूल्ये
२५.	गाव तिथं गोबर गॅस	परिश्रमशीलता, विज्ञानाचे फायदे	वैज्ञानिकदृष्टिकोन वाढवणे.
२६.	इच्छा तिथ मार्ग	स्वावलंबन, विधाप्रेम, आत्मविश्वास	शोधकवृत्ती
२७.	सावित्रीबाई फुले	समाजसेवा	समाजसेविकाबद्दल आदर
२८.	सोनुला	मातृप्रेम	ममता
२९.	तेल गेले, तूप गेले	शांतता, निर्णयक्षमता	सहनशीलता
३०.	रविवारचा शोध	वक्तृशरीरपणा	वेळेचे महत्त्व
३१.	माकडवाला	भूतदया	--
३२.	भाकरीची गोष्ट	कठोर परिश्रम	श्रमाचे महत्त्व

परिशिष्ट " घ "

=====

इयत्ता ४ थीच्या " बालभारती " या पाठ्यपुस्तकामधील
पाठामधून प्रतिबिंबित होणारी मूल्ये

पाठ क्रमांक	पाठाचे नांव	प्रतिबिंबित होणारी मूल्ये	नवीन सुचवलेल्या मूल्याचे नांव
१०	पाहुणा गोजिरा	वृक्षारोपन, निसर्गप्रेम	--
२०	वात्सल्य	वात्सल्य, ममता	भूतदया
३०	झाडाची माया	वृक्षारोपन	--
४०	चला वंदावर	वैज्ञानिक शोधांबद्दल आवड	नाविन्य
५०	निर्धार	निश्चय, निर्धार	श्रमप्रतिष्ठा
६०	लोकमान्य टिळक	धोर्यांबद्दल आदर	--
७०	भूमिगत	मातृभूमी प्रेम	--
८०	आमचा खंडया	पशुबद्दल प्रेम	--
९०	धीवर पक्षी	पशुपक्षांबद्दल प्रेम	--
१००	ज्ञोप	अतिरेक उपहासास पात्र होतो	--
११०	असे झुंजे वायुपुत्र	सैन्याबद्दल आदर	शौर्य, राष्ट्राभिमान
१२०	जीवघेणा प्रसंग	श्रमप्रतिष्ठा, संकटसमयी इतरांना मदत करावी	प्रसंगावधान
१३०	इथे	निसर्गसौंदर्याची ओढ	--

पाठ क्रमांक	पाठाचे नाव	प्रतिबिंबित होणारी मूल्ये	नवीन सुचवलेली मूल्ये
१४.	नवा वसा	मानवता, श्रमप्रतिष्ठा	--
१५.	आभाळाचा निरोप	निसर्गप्रेम	--
१६.	वदै मातरम्	त्याग	थोरांबद्दल आदर
१७.	भाउबीज	बंधुप्रेम	--
१८.	पंडीत नेहरू एक पुरुषोत्तम	मातृभूमी प्रेम	थोरांबद्दल आदर
१९.	शिका-यातून जलविहार प्रवासातून ज्ञान मिळते		प्रवासाचे महत्व
२०.	घाम हवा घाम	श्रमप्रतिष्ठा, माणुसकी	
२१.	ऋतुराजाची चाहूल	निसर्ग प्रेम	--
२२.	पुस्तकांच्या सहवासात	दीर्घाद्योग, वाचनातून ज्ञान व आनंद मिळतो.	ग्रंथालय महत्व
२३.	आसू आणि हसू	आपले दुःख बाजूस ठेवून इतरांना आनंद द्यावा.	परोपकारवृत्ती
२४.	रक्तदान नव्हे जीवदान	दान, औदार्य, उदारता सेवाभाव, एकता.	सहकार्यवृत्ती
२५.	कष्टे वीण फळ नाही	स्वावलंबन, परिश्रमाचे महत्व	कार्यतत्परता
२६.	सर्वस्वाचा त्याग	राष्ट्रभक्ती, राष्ट्रत्यागी-वृत्ती	--

पाठ क्रमांक	पाठाचे नाव	प्रतिबिंबित होणारी मूल्ये	नवीन सुचवलेली मूल्ये
२७.	माझी आई-बाहिणाई	मातृप्रेम	--
२८.	पतंग	क्रीडाप्रेम	खिलाडूवृत्ती
२९.	आंब्याचा मोहर	वृक्षासंबंधी प्रेमभावना	--
३०.	एक अपघात	मुलांप्रमाणे निष्पाप वागणारी मोठी माणसे सर्वांना आवडतात.	--
३१.	एक आगळी जत्रा	अंधश्रद्धा निर्मूलन, वैज्ञानिकदृष्टिकोन रुजवणे	--
३२.	संतवाणी	संताबद्दल आदर, परोपकार	--
३३.	जावईबुवांची गोष्ट	विनोदातून आनंदप्राप्ती	--

एन.सी.ई.आर.टी.ने तयार केलेली
LIST OF THE VALUES

1. Abstinence	23. Friendship
2. Appreciation of cultural values of others.	24. Faithfulness
3. Anti-untouchability	25. Fellow-feeling.
4. Citizenship	26. Freedom.
5. Consideration for others	27. Forward look
6. Concern for others	28. Good manners.
7. Co-operation	29. Gentlemanliness
8. Cleanliness	30. Gratitude
9. Compassion	31. Honesty
10. Common Cause	32. Helpfulness
11. Common good	33. Humanism
12. Courage	34. Hygienic living
13. Courtesy	35. Initiative
14. Curiosity	36. Integrity
15. Democratic decision making.	37. Justice
16. Devotion	38. Kindness
17. Dignity of the individual	39. Kindness to animals
18. Dignity of manual work	40. Loyalty to duty.
19. Duty	41. Leadership
20. Discipline	42. National unity,
21. Endurance	43. National consciousness
22. Equality	44. Non-violence

45. National integration
46. Obedience
47. Peace
48. Proper Utilisation of time
49. Punctuality
50. Patriotism
51. Purity
52. Quest for knowledge
53. Resourcefulness
54. Regularity
55. Respect for others
56. Reverence for old age
57. Sincerity
58. Simple living
59. Social justice
60. Self-discipline
61. Self-help
62. Self-respect
63. Self-confidence
64. Self-support
65. Self-study.
66. Self-reliance
67. Self-Control
68. Self-restraint
69. Social-service
70. Solidarity of mankind
71. Sence of social responsibility.
72. Sence of discrimination between good and bad.
73. Socialism
74. Sympathy
75. Secularism and respect for all religions
76. Simple living
77. Spirit of enquiry.
78. Team work.
79. Team spirit
80. Truthfulness
81. Tolerance
82. Universal truth
83. Universal love.
84. Value for national and civic property.